

Bijlage bij R.V.D. brief No. 128239. Vertrouwelijk, dd. 29.1.52

Met betrekking tot het onderwerp Politiek in journalistieke en kunstenaarskringen werd van goed geïnformeerde zijde het navolgende gerapporteerd.

In De Groene van 4 Januari jl. is een stuk verschenen van de hand van Mr. Herzberg, dat zich keert tegen de publicatie van het Parool van 20 December 1951, waarin op vrij scherpe wijze werd gewaarschuwd tegen de communistische politiek van De Groene. In dit artikel wordt tussen de regels door gedreigd met stappen, welke de redactieraad zich nog voorbehoudt te doen en het schijnt dat dit moet slaan op een proces dat men kort voor de aanstaande verkiezingen tegen de P.v.d.A. zou willen gaan beginnen en dat dan minder om de inzet zou gaan dan om de gelegenheid om bepaalde stukken openbaar te maken, welke compromitterend zouden zijn voor enkele partijvoormannen. Men zou De Groene daarbij als publicatiemiddel buiten schot willen laten blijven, maar rekenen op welgezindheid van andere personen, waarbij personen genoemd worden uit de kringen van het Handelsblad, de Nieuwe Rotterdamse Courant, de Linie en zelfs de Telegraaf een potentiële medestander wordt genoemd.

Of het artikel in Het Parool nu geboren is uit een volgens geruchte bestaande controverse tussen de heren Koewts en Goedhart of los daarvan uit de pen van een der beide heren is gekomen, gebleken zou volgens Paroolkringen zijn, dat het artikel het Parool enkele honderden opzeggingen zou hebben gekost en dat de Groene sterker is dan men zou denken. Vrij zeker is bekend, dat De Groene dit afgelopen jaar inderdaad bijna 6.000 nieuwe abonneés heeft geboekt, en dat in een jaar waarin de meeste weekbladen bij honderden en duizenden zijn teruggelopen. Opmerkelijk is bijvoorbeeld, dat zowel Elsevier als de Groene beweren, dat vele Elsevierlezers naar De Groene "overlopen", wat politiek nogal een stap lijkt!

Afgezien van de voor mij (rapporteur) boven twijfel verheven vakmanschap van De Groene, en afgezien van de klantenbinding, die dit blad heeft bereikt door eigendom van zijn lezers te worden, en deze coöperatieve "leden" op cultureel gebied allerlei voordeeltjes te bezorgen: afgezien dus van objectief-kwalitatieve aantrekkelijkheden, lijkt het mij toch dat voor deze inderdaad fantastische groei (De Groene had voor de oorlog een totale abonneékring van nog geen 7.000 !!!) een andere aanleiding bestaat. Een aanleiding, die in afgelopen jaar al vaker in mijn rapporten naar voren is gekomen: het neutralisme.

Het

Het kan geen toeval zijn dat in Frankrijk de nieuwe eigenaars (merendeels MRP en Amerikaans geld) en dus felle anti-neutralisten) van Le Monde hun hoog aangekondigde voornemens om het blad een andere politieke koers en bovenal een andere hoofdredacteur te geven, vrij haastig hebben moeten inslikken op een manier, waarover de hele Franse pers gegniffeld heeft. BRUVE-MERIZIT steviger in de hoofdredacteursstoel dan ooit tevoren, en schrijft openlijker neutralistisch dan onder de vorige directie, en de oplage is sedert zijn aanblijven bekend werd, gestadig gegroeid tot boven het peil, dat het had vóór de overname. Evenmin kan het toeval zijn, dat in Engeland de Manchester Guardian en de Observer gegroeid zijn terwijl de meeste bladen terugliepen. En ik ben er van overtuigd, dat de wonderlijke toeloop naar De Groene (en het feit, dat op het eind van het jaar, voor elk weekblad een kritieke periode, slechts enkele tientallen opzeggingen binnenkwamen tegenover normaal enkele honderden) grotendeels verklaard moet worden uit de onmerkbare maar gewisse groei van het neutralisme in Nederland. Het feit, dat De Groene de Stringfellow Barr-gedachte in Nederland gelanceerd heeft, en deze beweging op de been heeft geholpen, zal hier niet vreemd aan zijn. Met name onder intellectueel-katholieke kringen schijnt dat vele reserves te hebben weggenomen.

Ik meen dan ook, dat zowel de actie van het secretariaat van de P.v.d.A. als van Parool, en vooral de te nemen tegenstappen van De Groene, als een paar zetten gezien moeten worden, niet op het bord communisme- anti- communisme, maar neutralisme versus Atlantic-pactisme. Om niet te zeggen: neutralisme versus Amerikanisme, want ik (rapporteur) geloof, dat het neutralisme zoals zich dat aan het ontwikkelen is grotendeels ~~is~~ ^{is} negatief als een angst voor inmenging door één van beide groot-machten in het Europees huis. Maar dus de toon van de Groene altijd tamelijk onafhankelijk is geweest in de zin van beide kanten van elke medaille tonen, en waar De Groene de laatste twee jaar zeer strict ook op het gebied van beide partijen heeft geschreven, en daarbij telkens, vooral in de culturele pagina's, een uitgangspunt heeft gezocht in de Europese levenswijze en denk-traditie, moest De Groene zijn lezers wel sterk neutralistisch aandoen. En dus klaarblijkelijk net dat geven, waar velen heimelijk naar verlangden.

Hu is dat neutralisme misschien ten dele nog een normale en aanvaardbare reactie van het Europees individualisme op de overheersende rol die USA en USSR in het heden spelen. Het grote gevaar is echter, en dat is ook misschien wat P.v.d.A. en Parool De Groene van hand- en spandiensten aan het communisme deed beschuldigen, dat de communisten aan de anti-wie-dan-ook-tendens van het neutralisme vrij makkelijk een uitsluitend anti-Amerika-tendens kunnen geven. Ik bedoel, en wat ik het laatste jaar aan ontwikkeling zag in de door mij bestreken intellectuele en artistieke kringen staft mij daarin, dat het neutralisme van huis uit zowel anti-communistisch als anti-Amerikaans is; dat echter deze anti-stemmingen maar zeer vaaglijk aan de betrokkenen bewust zijn, omdat zij in hoofdzaak bestaan uit een sekere onrust-sonder-naam; en dat het dus voor handige propagandisten niet moeilijk moet zijn om onder die neutralisten, die uit de a.g. progressieve richtingen komen, deze behoefte aan neutralisme uit te leggen als alléén gebaseerd

In beide gevallen positief te zien als een strijdbaar "europeïsme".

gebaseerd op een (overigens vaak door de Amerikaanse tactloosheid gevoed) anti-amerikanisme. Waarmee de communisten dan in de eerste plaats winnen dat de tegenstand tegen Rusland vermindert; in de tweede plaats de geesten verder corrumpen voor hun culturele-toenaderings-propaganda. En wat ik hier de laatste tijd van merk wordt er in kunstenaarskringen in hoofdzaak uit dit vaatje getapt; laten ze nou als Europeanen onder elkaar blijven, die jongens uit Amerika zijn zo volstrekt a-cultureel dat ze Europa alleen maar de dood in kunnen jagen. Laten ze de baas blijven in eigen huis, en niet vergeten dat de Westerse beschaving is voortgekomen uit het continentale areaal, West-Rusland inloos. En dan voert men elegant het klassieke ballet, TSJECHOV, GORKI, SPANISDAVSKI, en son naar op, ten tonde.... Waarbij men in de politiek niet moeget vergeten, dat inderdaad de Russische invloed op onze cultuur tamelijk groot is, en dat met name onder de intellectuelen een grote affiniteit bestaat voor de meesterwerken der Russische literatuur, muziek en dans. Wie bijvoorbeeld de toek bepaald niet pro-communistische Anton VAN DUINKERKEN hoort spreken op Koepel of Kring, zou bepaald denken met een bewonderaar van de USSR te doen te hebben zodra het gesprek op bovenbedoelde terreinen komt.

Ik geloof dan ook dat de P.V.d.A. een enorme fout gemaakt heeft met zijn aanval op de Groene, die door vele persorganen als een aanval op de persvrijheid wordt gevoeld (als een ketterjagerij in de geest van het Macartyanisme in Amerika), en die misschien door velen ook wel wezenlijk als een aanval op het neutralisme wordt gevoeld.

Naar mijn - onpolitieke- mening zouden de partijen er goed aan doen vóór alles gewoon een eindje mee op te lopen met de neutralistische stroming", maar en passant deksels goed uit te leggen aan welk gevaar van corruptie der geesten de neutralisten zich blootstellen. Dus in de geest van neutralisme? Goed, natuurlijk, wij in ons hart ook een beetje. Maar alléén op voorwaarde, dat we er niet neutraal-tegen-één-kant van worden, en ons dus ongemerkt openstellen voor de andere kant.

Zodra nu de propaganda door de andere partijen wordt gevoerd, vooral door de socialisten, ben ik bang, dat men vele kiezers uit neutralisme straks in het communistische stemhokje zal drijven. Men kan dan beter de wind van "my Europe is my castle" in eigen zeilen opvangen, en niet (voor de zoveelste keer) de communisten gratis het propaganda-middel cadeau doen. Want de oorlogsvrees, hoewel op het eind van het jaar geluwd; de corruptieschandalen in de USA, de herbewapening van Duitsland en Spanje; de bezetting van alle hoge militaire posten door Amerikanen; het sluiten van de toelagen in de USA voor vele soorten invoer; de laatzinnigheid waarmee sommige Amerikaanse vertegenwoordigers in Europa over handel en industrie alhier uitlaten; dit alles zijn even zovele wapens in de hand van de communistische propaganda alhier.

De cijfers van de oplagen van verschillende dagbladen, in het licht van de behoefte bij het publiek aan neutralisme en stringfellowbarr-isme, en de mate waarin verschillende bladen daaraan tegemoet komen, spreekt over het algemeen een duidelijke taal. Aan de kop dus De Groene, die in een jaar tijd van 15.000 vaste abonné's steeg naar 21.000 (ruim 30 %) en een losse verkoop van bijna 9000.

Oplage

Oplage momenteel tussen de 32.000 en 35.000. Bij de nummers over BARR zelfs 40.000. Elsevier daalde van ca. 120.000 naar 98.000 (oplage ca. 105.000).

De Paroolcombinatie steeg naar 233.000 (in Amsterdam alleen naar 145.000, ondanks de concurrentie van De Telegraaf); het Vrije Volk daalde tot ca. 270.000 (twee jaar geleden nog 340.000). De Volkskrant liep ondanks de Telegraaf nog iets op, na eerst een sterke inzinking, en staat zowat op 160.000 abonnementen en vaste verkoop. De Telegraaf liep weer terug naar minder dan 50.000.

Vrij Nederland is nogal teruggelopen; de juiste cijfers heb ik niet kunnen krijgen, maar liggen volgens geruchten op oplage 23.000 (abonnementen ca. 14.000 ??). Het Handelsblad liep iets op, naar 66.000, Trouw liep terug naar 139.000, en de Waarheid naar ca. 104.000 (wat toch altijd nog een heleboel is). Hierbij dient opgemerkt dat de terugloop van de totaalcijfers van De Waarheid een onjuist beeld geeft, omdat het verval vooral in het eerste kwartaal schijnt gezeten te hebben. Daarna schijnt De Waarheid weer regelmatig gegroeid te zijn. Men schat: 1 April 88.000, 1 Juli 90.000, 31 December 104.000. Althans cijfers in deze richting. Overigens meen ik dat De Waarheid zelf opgeeft 120.000 abonnementen te hebben. In elk geval draaien ze altijd aanzienlijk meer dan hun vaste verkoop, sulks ondanks de hoge papierenprijzen. Het schijnt, dat juist deze, door het partijbestuur vereiste "overdraai", die voor uitventen en gratis propaganda wordt gebruikt, het blad economisch de strop ondoet. Het is mij althans bekend, dat bij de redactie sterke tegenkanting tegen deze kostbare politiek, en van 1 Januari af nog kostbaarder politiek, bestaat.

Terugkomende op mijn uitgangspunt na deze kleine uitweiding, lijkt het mij opvallend dat de bladen, waarin de neutralistische tendens het duidelijkst verklankt wordt, de enige zijn, die zich of handhaafden, of lezers wonnen; en dat de bladen die er tegen in gingen, nogal wat lezers verloren. En men bedenke dat ik althans, ondanks bepaalde artikelen van GOEDHART, TAS of eventueel KOETS zelf, op grond van de interne verhoudingen en wat daarvan in het blad uitstraalt. Het Parool reken onder de bladen waarin het neutralisme geïnfilteerd is. Hoe de strijd tussen de redactie en KOETS tegenover GOEDHART e.s. afloopt, lijkt me niet zo twijfelachtig.

Als terugblik (de tijd van het jaar is er naar, 1 Januari!) geloof ik dus bij pers en artistiek-intellectuele kringen te zien: een vermindering van het werkelijke communisme, groeiend anti-amerikanisme, wat misschien nog gevaarlijker is dan openlijk communisme. Verder: een sterk gegroeiende goodwill van Den Haag, vooral met het nieuwe Kabinet, en zeker op het gebied van OKW, en daardoor een minder voedzame bodem voor rancunecomunisme. Doch daarnaast staan de papieren van het huidige Rusland in deze kringen bepaald aanzienlijk beter dan een jaar geleden; men vreest hen minder, beziet ze meer "cultureel". Dat de afkeer van de "politiek" met het aanhouden van de spanningen en het oplopen van de economische moeilijkheden enorm is toegenomen, lijkt me vast te staan. Résumerende: in mijn ressort is het openlijk communisme grotendeels de voorkeur uitgetrapt, maar tracht het via de neutralistische achterdeur weer binnen te komen.

een enorme
toename van
het neutra-
lisme, en
mede daardoor
een hevige